

DOČASNÁ PRACOVNÍ NESCHOPNOST

Jana Zachovalová

Katedra pracovního práva a sociálního zabezpečení, Právnická fakulta MU, Brno

Dočasná pracovní neschopnost zakládá nárok na *nemocenské* – jednu z dávek nemocenského pojištění, pokud je osoba dočasně pracovní neschopná nemocensky pojištěna. Důvodem pro poskytnutí nemocenského je, že občan byl uznán dočasně pracovní neschopným k výkonu svého dosavadního zaměstnání nebo k výkonu své dosavadní samostatné výdělečné činnosti. Dočasnou pracovní neschopnost posuzuje *ošetřující lékař*, kterým se rozumí ten lékař, který má občana ve své ambulantní, ústavní či lůžkové péči. Ošetřující lékař posuzuje pracovní neschopnost občana vždy *ve vztahu k výkonu jeho dosavadního zaměstnání*, kterým se rozumí ta činnost, která zakládá účast na nemocenském pojištění, při jejímž výkonu tato pracovní neschopnost vznikla.

Klíčová slova: pracovní neschopnost, ošetřující lékař, tzv. neschopenka (potvrzení pracovní neschopnosti), nemocenské (dávka nemocenského pojištění).

Dočasná pracovní neschopnost, tzn. dočasná neschopnost pracovat a obstarávat si prostředky k obživě vlastní prací, ať již závislou činností v pracovněprávním či obdobném vztahu, nebo samostatnou výdělečnou činností, má zpravidla závažný vliv na osobní a sociální situaci takto postižené osoby, neboť jejím důsledkem je ztráta příjmů, a tedy ekonomická újma. Dočasná pracovní neschopnost je jednou ze sociálních událostí, které zakládají nárok na zabezpečení z prostředků sociálního zabezpečení, konkrétně na některou z dávek nemocenského pojištění, pokud je ovšem osoba dočasně pracovní neschopná nemocensky pojištěna.

Nemocenské pojištění jako součást sociálního zabezpečení zabezpečuje ty osoby výdělečně činné, které jsou nemocensky pojištěny, peněžitými dávkami v případech, kdy pro nemoc, úraz, karanténu, těhotenství a mateřství či ošetřování člena rodiny nemohou pracovat a mít příjem z výdělečné činnosti. Nemocensky pojištění jsou povinně zaměstnanci – pojištění vzniká dnem vstupu do zaměstnání, které zakládá nemocenské pojištění. Dobrovolně mohou být pojištěny osoby samostatně výdělečně činné, ty však mohou být účastny nemocenského pojištění jen v těch kalendářních měsících, za které jsou povinny platit zálohy na pojistné na důchodové pojištění a příspěvek na státní politiku zaměstnanosti – účast na nemocenském pojištění vzniká dnem, od kterého se tyto osoby přihlásily k pojištění, nejdříve však dnem, ve kterém se k tomuto pojištění přihlásily.

Dávky z nemocenského pojištění jsou peněžité, opakující se a obligatorní, tzn. že se osobě nemocensky pojištěné při splnění stanovených podmínek poskytuje opakující se peněžité plnění. Jednou z dávek nemocenského pojištění zaměstnanců i osob samostatně výdělečně činných je nemocenské.

Důvodem pro poskytnutí *nemocenského* (dávky nemocenského pojištění) je, že zaměstnanec byl podle zvláštního předpisu (vyhl. č. 31/1993 Sb., o posuzování dočasné

pracovní neschopnosti pro účely sociálního zabezpečení, v platném znění) uznán dočasně pracovní neschopným k výkonu svého dosavadního zaměstnání, nebo osoba samostatně výdělečně činná k výkonu své dosavadní samostatné výdělečné činnosti. Nemocenské se také poskytuje osobám, které sice nejsou dočasně pracovní neschopné, ale byla jim podle příslušných právních předpisů nařízena karanténa (tzn. zákaz styku s lidmi či výkon práce, který se vydává občanovi doposud zdravému, ale podezřelému z určité nákazy (1)).

Posuzování dočasné pracovní neschopnosti

Dočasnou pracovní neschopnost posuzuje ošetřující lékař, příp. příslušná okresní správa sociálního zabezpečení svým lékařem. *Ošetřujícím lékařem* se rozumí ten lékař, který má občana ve své ambulantní, ústavní či lůžkové péči (s výjimkou lékaře záchranné služby a pohotovostní služby) a lékař závodní preventivní péče při ošetření občana v rámci první pomoci, pokud má oprávnění k léčebné péči (2). Je však nutno zdůraznit, že ošetřující lékař posuzuje pracovní neschopnost občana vždy *ve vztahu k výkonu jeho dosavadního zaměstnání*, kterým se rozumí ta činnost, která zakládá účast na nemocenském pojištění, při jejímž výkonu tato pracovní neschopnost vznikla, příp. vznikla v ochranné lhůtě činnosti, z níž tato ochranná lhůta plyne (3). Pokud tedy občan vykonává několik činností, které zakládají účast na nemocenském pojištění, pak jeho pracovní neschopnost posuzuje lékař pro každou činnost samostatně a také pro ně samostatně vystavuje doklad o pracovní neschopnosti, tzv. neschopenku.

Lékař uzná práce neschopným:

- občana, jestliže vyšetřením zjistí, že mu jeho zdravotní stav pro nemoc nebo úraz nedovoluje vykonávat dosavadní zaměstnání nebo dosavadní samostatnou výdělečnou činnost

- občana, který byl přijat do ústavní péče ve zdravotnickém zařízení nebo kterému byla na náklady zdravotního pojištění poskytnuta komplexní lůžková péče, a to na celou dobu pobytu
- občana, který byl jako průvodce přijat s nezletilým dítětem do ústavní péče
- uchazeče o zaměstnání, jestliže pro zdravotní stav není schopen plnit povinnosti uchazeče o zaměstnání nebo není schopen výkonu práce v rámci vhodného zaměstnání zprostředkovaného příslušným úřadem práce
- občana, který nemůže vykonávat dosavadní zaměstnání, dosavadní samostatnou výdělečnou činnost nebo plnit povinnosti uchazeče o zaměstnání pro poškození nebo ztrátu ortopedické pomůcky, a to po dobu nezbytně nutnou k její opravě nebo opatření pomůcky nové
- lékař také uzná v souvislosti s těhotenstvím a porodem práce neschopnou ženu, která nemá nárok na peněžitou pomoc v mateřství, a to od počátku šestého týdne před očekávaným dnem porodu.

Doklad o pracovní neschopnosti

Lékař vystavuje doklad o pracovní neschopnosti – tzv. neschopenku (tiskopis SEVT 14 506 0 Potvrzení pracovní neschopnosti), který má 4 části – legitimaci práce neschopného občana, hlášení zaměstnavateli (organizaci, malé organizaci), příp. příslušnému úřadu práce o počátku pracovní neschopnosti, hlášení zaměstnavateli, příp. příslušnému úřadu práce o ukončení pracovní neschopnosti a hlášení příslušné správě sociálního zabezpečení. Tento doklad je určen jednak pro omluvení nepřítomnosti zaměstnance v zaměstnání (jde o důležitou osobní překážku v práci bez náhrady mzdy (4)), jednak k uplatnění nároku na nemocenské a také pro evidenci práce neschopných občanů, kterou vedou okresní správy sociálního zabezpečení (OSSZ).

Pracovní neschopnost začíná:

- dnem, kdy ji lékař zjistil
- následujícím dnem, pokud v den zjištění pracovní neschopnosti má občan směnu již odpracovanou
- dřívějším dnem než je den zjištění pracovní neschopnosti, a to v odůvodněných případech, zejména nebyl-li lékař včas k dosažení
- avšak nejvýše tři dny přede dnem, v němž lékař pracovní neschopnost zjistil
- za delší období než tři dny tak může lékař učinit jen po předchozím písemném souhlasu lékaře OSSZ.

Lékař v legitimaci práce neschopného občana a v hlášení příslušné OSSZ vyznačuje kromě jiného také den příštího lékařského ošetření, ke kterému má povinnost se práce neschopný občan dostavit, a rozsah a dobu vycházek práce neschopného občana. Lékař může rozsah a doby vycházek změnit, což je povinen vždy oznámit příslušné OSSZ; rozsah a dobu vycházek však může lékař změnit nejdříve ode dne následujícího po dni, kdy tuto změnu oznámil příslušné OSSZ.

Na dalším předepsaném tiskopisu (SEVT 14 523 0) pak lékař potvrzuje trvání pracovní neschopnosti pro účely další výplaty nemocenského.

Lékař může předat práce neschopného občana se souhlasem tohoto občana jinému lékaři, příp. též povolit práce neschopnému občanovi změnu pobytu a současně posoudit vhodnost jeho předání do péče lékaře v místě povoleného pobytu. Lékař je povinen předání práce neschopného občana do péče jinému lékaři oznámit příslušné OSSZ.

Další povinnosti ošetřujícího lékaře

Ošetřující lékař má v této oblasti týkající se dočasných pracovních neschopností řadu dalších povinností: vede evidenci práce neschopných občanů, spolupracuje s lékařem OSSZ při stanovení podmínek léčebného režimu, sděluje lékařovi OSSZ porušení léčebného režimu, které sám zjistil, hodnotí zdravotní stav občana a dosavadní průběh onemocnění s lékařem OSSZ v případech, kdy to povaha onemocnění vyžaduje, zejména se zaměřením na potřebu provedení komplexního funkčního vyšetření. Po uplynutí 6 měsíců pracovní neschopnosti (včetně zápočtu předchozích pracovních neschopností, které se započítávají do podpůrní doby pro účely nemocenského pojištění (5)) zhodnotí ošetřující lékař s lékařem OSSZ dosavadní průběh onemocnění a zdravotní stav občana; pokud se jedná o dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav, předloží lékař lékařovi OSSZ zdravotnickou dokumentaci práce neschopného občana.

Lékař ukončí dočasnou pracovní neschopnost:

- občana, jestliže vyšetřením zjistí, že mu jeho zdravotní stav umožňuje vykonávat dosavadní zaměstnání nebo dosavadní samostatnou výdělečnou činnost
- občana při skončení komplexní lůžkové péče
- při propuštění občana, který byl jako průvodce přijat s nezletilým dítětem do ústavní péče, ze zdravotnického zařízení
- uchazeče o zaměstnání, jestliže mu jeho zdravotní stav umožňuje plnit povinnosti uchazeče o zaměstnání nebo je schopen vykonávat práci v rámci vhodného zaměstnání zprostředkovaného příslušným úřadem práce
- občana, který po opravě nebo opatření nové ortopedické pomůcky může vykonávat dosavadní zaměstnání, dosavadní samostatnou výdělečnou činnost, plnit povinnosti uchazeče o zaměstnání nebo je schopen vykonávat práci v rámci vhodného zaměstnání zprostředkovaného příslušným úřadem práce
- občana, pozbyl-li podle lékařského posudku dlouhodobě způsobilost konat dále dosavadní práci a jeho zdravotní stav je stabilizovaný
- ženy, jestliže má nárok na peněžitou pomoc v mateřství, k počátku šestého týdne před očekávaným dnem porodu, pokud žena nenastoupila mateřskou dovolenou dříve
- ženy, která nemá nárok na peněžitou pomoc v mateřství a je práce neschopna v souvislosti s těhotenstvím a porodem, uplynutím šestého týdne po porodu, pokud není žena nadále práce neschopna z jiných důvodů, než je souvislost s těhotenstvím a porodem.

Z hlediska ukončování dočasné pracovní neschopnosti je třeba zdůraznit, že podle § 7 odst. 2 vyhl. č. 31/1993 Sb. v plat. znění, lékař ukončí pracovní neschopnost také tehdy, jestliže se občan bez vážných důvodů nedostaví k lékařskému ošetření v den určený lékařem. Pokud se však občan nemohl dostavit k tomuto stanovenému lékařskému ošetření z vážných důvodů a důvody pracovní neschopnosti dále trvají, pak lékař uzná pracovní neschopnost dodatečně a tato pracovní neschopnost se považuje za pokračování pracovní neschopnosti předcházející. Takový postup je možný, pokud se tyto vážné důvody pro nedostavení se k určenému lékařskému ošetření lékař dozví do 3 dnů ode dne, kdy se měl občan na vyšetření dostavit. Jestliže lékař zjistí tyto důvody až po třech kalendářních dnech ode dne, kdy se občan nedostavil v určený den k lékařskému

mu ošetření, může sice také uznat pracovní neschopnost zpětně za uplynulé období, ale jen po předchozím písemném souhlasu lékaře okresní správy sociálního zabezpečení.

Den ukončení pracovní neschopnosti lékař vyznačí v legitimaci práce neschopného, v hlášení zaměstnavateli (organizaci, malé organizaci), popřípadě příslušnému úřadu práce. Legitimaci práce neschopného, v níž také současně vyznačí konečnou statistickou značku diagnózy, odešle lékař příslušné okresní správě sociálního zabezpečení.

Pokračování předcházející pracovní neschopnosti

Pokud je občan po ukončení dočasné pracovní neschopnosti v následujícím kalendářním dni uznán znovu práce neschopným z důvodu zhoršení zdravotního stavu nebo z důvodu nové nemoci, považuje se tato pracovní neschopnost za pokračování předcházející pracovní neschopnosti. To platí také tehdy, jestliže je žena, která je práce neschopna v souvislosti s těhotenstvím a porodem (tj. žena, která nemá nárok na peněžitou pomoc v mateřství), po uplynutí šestého týdne po porodu nadále práce neschopna z jiných důvodů, než je souvislost s těhotenstvím a porodem. Nutno poznamenat, že v době poskytování peněžité pomoci v mateřství se žena, které je tato peněžitá pomoc v mateřství poskytována, nepovažuje za práce neschopnou; výjimkou je ovšem ten případ, kdy v této době podle lékařského posudku nemůže nebo nesmí o dítě pečovat pro závažné dlouhodobé onemocnění.

Pokud pracovní neschopnost podle rozhodnutí příslušné OSSZ přešla v plnou nebo částečnou invaliditu, pak se pracovní neschopnost ukončuje podle toho, zda občan má nebo nemá nárok na nemocenské. Má-li občan nárok na nemocenské, ukončuje se pracovní neschopnost posledním dnem nároku na nemocenské (pokud ovšem u přechodu do částečné invalidity nebyla pracovní schopnost obnovena již dříve), nemá-li nárok na nemocenské, pak se pracovní neschopnost ukončuje dnem, kdy ho OSSZ uznala plně nebo částečně invalidním.

Jestliže je práce neschopný občan propuštěn z ústavní péče zdravotnického zařízení, pak při skončení ústavní péče lékař tohoto zdravotnického zařízení posoudí, zda pracovní neschopnost občana trvá či nikoliv a v návaznosti na to jeho pracovní neschopnost buď ukončí, nebo ji prodlouží. Pracovní neschopnost se prodlužuje při současném předání tohoto občana do péče jiného lékaře, avšak maximálně o 3 kalendářní dny. Pracovní neschopnost pak již dále posuzuje ten lékař, který převzal práce neschopného občana do ambulantní péče.

Posuzování pracovní neschopnosti v souvislosti s lázeňskou péčí

Posuzování pracovní neschopnosti v souvislosti s lázeňskou péčí je podle vyhl. č. 31/1993 Sb. v platném znění rozdílné podle toho, zda jde o komplexní lázeňskou péči, příspěvkovou lázeňskou péči nebo lázeňskou péči hrazenou z prostředků občana. Komplexní lázeňskou péčí je péče, která navazuje na ústavní péči nebo specializovanou ambulantní zdravotní péči a poskytuje se účastníkům nemocenského pojištění v době jejich pracovní neschopnosti, příspěvkovou lázeňskou péčí je taková péče, při níž zdravotní pojišťovna hradí pouze vyšetření a léčení svého pojištěnce (6). Jde-li o komplexní lázeňskou péči a pracovní neschopnost byla uznána před nástupem této komplexní lázeňské péče, pak lázeňský lékař zaznamená den nástupu v legitimaci práce neschopného a pokud trvají důvody pracovní neschopnosti i po ukončení komplexní lázeňské péče, zaznamená v legitimaci i ukončení pobytu. Současně lázeňský lékař upozorní práce neschopného občana, že je povinen se hlásit do tří kalendářních dnů u lékaře. Je-li

občan práce neschopen před nástupem příspěvkové lázeňské péče nebo lázeňské péče hrazené z prostředků občana, ukončí lékař pracovní neschopnost dnem předcházejícím dni nástupu lázeňské péče. Pokud během příspěvkové lázeňské péče nebo lázeňské péče hrazené z prostředků občana mu nemohou být poskytovány lázeňské procedury z důvodu nemoci, lázeňský lékař uzná pracovní neschopnost, nejdéle však na dobu pěti kalendářních dnů.

Podpůrčí doba

Trvání pracovní neschopnosti je však třeba odlišovat od podpůrčí doby pro poskytování nemocenského. Pracovní neschopnost není

časově omezena a může trvat i po vyčerpání podpůrčí doby, nezakládá však již nárok na nemocenské (7). Podpůrčí doba, tj. doba poskytování nemocenského, je časově omezena. Nemocenské se poskytuje, při splnění všech podmínek pro poskytnutí této dávky nemocenského pojištění, po dobu dočasné pracovní neschopnosti, nejdéle však po dobu jednoho roku od počátku dočasné pracovní neschopnosti. Nemocenské může být poskytováno i po uplynutí této podpůrčí doby, pokud je možno na základě vyjádření příslušného orgánu očekávat, že práce neschopný občan v krátké době pracovní schopnosti nabude – takto ovšem lze poskytovat nemocenské nejdéle po dobu jednoho roku od uplynutí podpůrčí doby.

Poznámky

1. Gregorová Z, Galvas M. Sociální zabezpečení, 2. aktualiz. a dopl. vydání, Brno, Masarykova univerzita, 2005: 120 s.
2. § 1 odst. 2 vyhl. č. 31/1993 Sb., o posuzování dočasné pracovní neschopnosti pro účely sociálního zabezpečení, v platném znění.
3. Ochranná lhůta činí 42 dnů od skončení zaměstnání; skončilo-li zaměstnání ženy v době těhotenství, činí ochranná lhůta vždy 6 měsíců (viz § 42 zák. č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, v platném znění).
4. § 127 zák. č. 65/1965 Sb., zákoník práce, v platném znění.
5. § 15 zák. č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, v platném znění.
6. § 33 odst. 4 a 5 zák. č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, v platném znění.
7. Gregorová Z, Galvas M. Sociální zabezpečení, 2. aktualiz. a dopl. vydání, Brno, Masarykova univerzita, 2005: 123 s.